

li at opretholde sig fast på ét sted ret længe ad gangen. Også oprettelsen af et fast embede, justitiarembetet, til at lede rettertingets virksomhed fra ca. 1349 menes at være et udtryk for tysk, nu brandenburgsk, påvirkning, ligesom uddelegeringen af kongeligt segl og ditto myndighed til Stig Andersen (Hvide) i forbindelse med salget af Estland.

I en bog som denne skuffer det lidt blot at få gentaget den gamle påstand om, at Valdemar Atterdag aldrig udstedte nogen håndfæstning. Den 6. januar 1341 udstedte han i Roskilde et brev, hvori han blandt andet »godkender de friheder, nåder og privilegier, som nådigt er tilstået ... af vor fader, vore forfædre og forgængere«. Som det antydes i en note til den citerede oversættelse af brevet i *Danmarks Riges Breve*, lovede Valdemar hermed at overholde (blandt andet) Christoffer II's håndfæstning af 24. januar 1320.

I øvrigt argumenteres der i overensstemmelse med den nyeste danske forskning for, at Valdemars tronbestigelse i 1340 også var et resultat af især jysk modstand mod de holstenske panthavere – om end man ikke kan medgive, at bisp Svend af Århus optrådte som officiel repræsentant for den jyske opposition, idet det fremgår af kildematerialet, at han var blevet fordrevet af holstenerne. Videre bruges der meget krudt på at argumentere for, at Valdemar Atterdag var indforstået med Stralsundfreden 1369/70. Dette må siges at være den herskende opfattelse. Det er det derimod ikke, når det hævdes, at Hansestæderne ud fra deres knusende overlegenhed dikterede Stralsundfreden. I så fald bliver det svært at forstå, at de gik med til, at den danske konge skulle have en tredjedel af indtægterne af de områder af Danmark, de midlertidigt skulle have overladt. Hansestæderne havde givetvis brug for at få afsluttet krigen hurtigst muligt. Der argumenteres et par gange

med, at Valdemar Atterdags gode økonomi demonstreres af, at han ikke havde behov for at pantsætte borge og len. Imidlertid tyder alt på, at i hvert fald Aalborg, Holbæk og Beridsholm var pantsat ved Valdemars død (jf. Henrik Lerdams nævnte bog). Ærgerligt er det tre gange at blive citeret for, at det sjællandske landsting før 1355 selv valgte sin leder, når man blot har skrevet, at vi har sikkerhed for, at kongen gjorde det i 1355. En del yderligere fejl af mindre rækkevidde skal jeg skåne læserne for at skulle læse om her.

Alt i alt er der tale om en nyttig samling af den foreliggende viden om Valdemars indenrigske forhold af mere strukturel art, som dog bør anvendes med kritisk opmærksomhed, tilsat forskellige nye ideer, som ikke alle vækker begejstring hos undertegnede.

Anders Bøgh

Christian Hau: *Bjælken, sparren og den halve bjørn – fra saltindustri til lavadel*. (Eget forlag, 1999). 182 s., 200 kr.

Den senmiddelalderlige danske lavadels beskedne status genspejles i det ringe og gerne brudstykkevise kildemateriale. Der kan tegnes visse omrids, men sjældent kan man nå videre uden at tage fantasien til hjælp. Den talrige lavadel på Mors har længe vakt interesse, især fordi vi her gennem Johanniterklosteret Dueholms brevbog opnår et lidt tydeligere billede end ellers. Det er derfor af interesse, at forfatteren til denne velfortalte bog opruller sine undersøgelser og tentative resultater omkring lavadelslægten Vinter og dens miljø, hvor han dristigt tackler problemerne omkring de to grenes vidt forskellige våbenbrug, skønt de efter alt at dømme er én og samme slægt. Meget må selvfølgelig være gæteri, men den redelige forfatter skelner omhyggeligt mellem, hvad der står i kil-

derne, og hvad der er hans (ofte plausible) teori. Desuden gives den nødvendige baggrundshistorie, blandt andet om johannitterne og om den vigtige salthandel ved Kattegatskysten.

Bogen bygger på omfattende læsning, og skal man sluttelig drille lidt,

kan man beklage, at han anvender anmelderens over 30 år gamle Friis-stamtavle uden at kende hans kun fem år gamle arbejde om blandt andet forholdet mellem den vestjyske slægt Sort og de sjællandske Lilliesparrer.

Troels Dahlerup

NYERE TID

H. Hertzum-Larsen (udg.): *Kongens Retterting. Register til Herredagsdomme 1616-1650*. (Hertzums Forlag, 1996). 250 s., 210 kr.

H. Hertzum-Larsen (udg.): *Jyske domme og dokumenter 1440-1700*. (Hertzums forlag, 1998). 574 s., 280 kr.

Protokollerne fra Kongens Retterting udgør et væsentlig bidrag til den danske retshistorie, og det er af samme årsag kun godt, at der gøres et arbejde for at tilgængeliggøre disse retssager for et større publikum.

Hertzum-Larsens *Kongens Retterting. Register til Herredagsdomme 1616-1650* er et navneregister, opdelt efter protokoller, til de domme, der blev afsagt mellem 1616 og 1650. Det medfører, at brugeren enten skal vide, at den person, der eftersøges, havde en sag verserende for domstolen netop det år. Eller også skal de 250 sider læses igennem i håbet om, at den bestemte person, der eftersøges, optræder i protokollerne. Alene som navneregister er udgivelsen umådelig svær at anvende, og det må da håbes, at der i det mindste følger et sagregister.

Jyske domme og dokumenter 1440-1700 er udsprunget af Hertzum-Larsens forberedelser til udgivelsen af registre til herredagsdommene 1615-1650. Under dette arbejde blev han opmærksom på en række utrykte domme og do-

kumenter, der nu er blevet offentliggjort i denne publikation. Det drejer sig om 302 dokumenter og domme.

Systematikken i udgivelsen, hvis den da findes, er godt skjult. Det oplyses, at da Hertzum-Larsens interesse især har været rettet mod de tre Horne herreder, »er der en del med herfra«. Er alle domme fra disse tre herreder med? Hvad er ellers med? Og hvorledes er udvælgelsen foretaget? Herredagsdombøgerne ophørte med enevældens indførelse i 1660, men ikke desto mindre findes der domme og dokumenter senere end dette tidspunkt. Hvorledes passer et skøde fra Mejlgård godsarkiv, Nr. Dyrs herred, fra 1660 ind i billedet eller for den sags skyld en rettertingsdom fra 1570 mellem Jacob Rostrup til Lergrav og sognepræsten i Holstebro Mads Hvid? I det mindste burde der i bogen have været en henvisning til den dom i herredagsdommene, som Hertzum-Larsen har benyttet.

Skal brugerne af denne udgivelse have glæde heraf, skal registrene benyttes flittigt.

Jens Chr. V. Johansen

H. Hertzum-Larsen (udg.): *Syn på Ryttergods 1686*. (Hertzums Forlag, 1985). 239 s., 183 kr.

H. Hertzum-Larsen: *Udenbys personer nævnt i Odense-Skifter 1630-1750*.